

ÇAĞDAŞ KENTTE BİR YENİDEN CANLANDIRMA ÖRNEĞİ: ÇİĞDEM GÜNÜ

A Case Study for Revitalization in Contemporary City: Crocus Day

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ*

ÖZ

UNESCO *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*, kentleşme, göç, modernleşme gibi nedenlerle kentsel alana taşınamayan ve sadece yaşlıların hafızalarında yaşayan kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasının doğurduğu kültür kaybının telafisinin bir yolu olarak *sürdürülebilir kalkınmaya* aykırı düşmeyecek şekilde *yeniden canlandırma*yı önermektedir. Yapılan alan araştırmalarına ve yayımlanan makalelere göre yaklaşık 40-50 yıl önce Orta Anadolu'da yoğunluk kazanmak üzere kırsal alanda bir *Nevruz* pratiği olarak ergenlik çağına girmeyen çocuklar arasında yaşatılan *Çiğdem Günü* bu açıdan ele alınabilir. *Çiğdem Günü* kutlamaları, *sürdürülebilir kalkınma* ve somut olmayan kültürel miras ilişkisini açıklamak için iyi bir örnek olarak düşünülebilir. Gerek kırsal gerekse kentsel alanda çocuklar tarafından artık unutulmuş ancak çocukluk çağlarında bu uygulamaya katılan orta ve üstü yaş grupları tarafından hatırlanan geleneğin *yeniden canlandırılmasına* yönelik olarak günümüzde kimi etkinlikler yapılmaktadır. Bazı üniversite ve belediyelerin çabalarıyla özellikle *Nevruzun* yedi ülkenin kararıyla çok uluslu bir dosya olarak *İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesine* 2009 yılında girmesinden sonra kentsel alanda *yeniden canlandırma* çalışmaları hız kazanmıştır. Makale bu tür *yeniden canlandırma* denemelerinin özelde *Çiğdem Günü'nün* genelde *Somut Olmayan Kültürel Mirasın* korunmasına ve *sürdürülebilir kalkınma* ilkelerine uygun bir şekilde kuşaktan kuşağa aktarımına katkısını sorgulamaktadır. *Çiğdem Günü'nün* *yeniden canlandırılmasına* yönelik uygulamalar, geleneği yaşatıldığı dönemdeki yapı ve işlevinden uzaklaştırmakta, ritüel özelliklerini kaybettirmekte ve hepsi aynı formatta kentsel alanda gerçekleştirilen festivallere dönüştürmektedir. *Yeniden canlandırmanın* görülen bu olumsuz yönlerine karşın, *Çiğdem Günü* ile ilgili kutlamaların yarattığı farkındalığın kültürel mirasın hatırlanmasına ve topluluk kimliğinin güçlenmesine katkı sağlayacağı, gençlere çevre ve doğa bilinci aşılayacağı, kültürel ve sanatsal yaratıcılığa esin kaynağı olacağı öngörülebilir. *Çiğdem Günü* ile ilgili bu ve benzeri öngörüler ışığında *yeniden canlandırmanın* yaşlıdan gence, kırsaldan kentsele kültürel miras aktarımı bakımından denenebilir olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Somut Olmayan Kültürel Miras, Nevruz, Çiğdem Günü, Yeniden Canlandırma, Sürdürülebilir Kalkınma.

ABSTRACT

Cultural heritage cannot be transmitted to urban areas in its original form due to several reasons such as urbanization, migration and modernization and is living with the memories of the old people. As a way of compensation for cultural loss which stems from the obstacles of transmitting cultural heritage from one generation to the next, UNESCO Convention for the Safeguarding Intangible Cultural Heritage has offered revitalization, providing not being contrary to sustainable development. According to the fieldworks and published articles, Crocus Day, which was maintained in rural areas of central Anatolia about 40 to 50 years ago by children and considered a Nevruz practice, can be addressed as a case for revitalization. Crocus Day Celebrations are good examples to indicate the relationship between intangible cultural heritage and sustainable development. Nowadays, several series of activities to revitalize Crocus Day, forgotten as a traditional activity for children, is being performed with the participation of the middle aged and old people who cherish the memory of and had attended in their childhood. By the efforts of several universities and municipalities, in particular after the contribution and joint decision of the seven countries on registering Nevruz multinational file in The Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2009 resulted in the studies on revitalization of Crocus Day in urban cities to speed up. This article discusses on the contribution of such revitalization efforts towards safeguarding Crocus Day in particular and intangible cultural heritage in general and on generation to generation transmission in accordance with the sustainable development principles. Practices devoted to revitalize Crocus Day have taken the tradition away from its original form and the functionality once the era the tradition was maintained, ritualistic features got lost, standardized and transformed the tradition to the other festivals celebrated in urban areas. Despite the negative sides of revitalization, several benefits from the awareness of the Crocus Day celebrations can be prospected as follows; contribution to the cultural heritage in order to be remembered, strengthening the sense of belonging to the community, raising awareness of youth towards the environment and nature, becoming the source of inspiration of cultural and artistic creativeness. Considering these prospects revitalization of Crocus Day is applicable for transmission of cultural heritage from older to younger and from rural to urban.

Key Words

Intangible Cultural Heritage, Nevruz, Crocus Day, Revitalization, Sustainable Development.

* Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, ocaloguz@gazi.edu.tr

UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* onuncu yılını doldururken etrafında oluşan tartışma alanları ve buna bağlı olarak geliştirilen koruma yaklaşımları çeşitlenmiştir. Envanter, listeleme, eğitim gibi koruma yaklaşımları öncelikli alanlar olarak göze çarparken sürdürülebilirlik, sivil toplum kuruluşları, gençlik ve toplumsal cinsiyet gibi kavramlar bunlara nazaran biraz daha gölgede kalmıştır. Bunlardan ikisi yakın zamanda uluslararası toplum tarafından önemsenen, Sözleşmenin tanımladığı ve onayladığı şekliyle bir koruma modeli olan *yeniden canlandırma* (revitalization) ve yine Sözleşmenin *koruma* sürecinde gerekliliğine dikkat çektiği *sürdürülebilir kalkınma* (sustainable development) ilkeleridir. *Sürdürülebilir kalkınma* ve kültür ilişkisi geçtiğimiz yıllarda UNESCO, Birleşmiş Milletler, Avrupa Komisyonu gibi pek çok uluslararası ve bölgesel kuruluşun öncelikli tartışma alanı olmuştur. Binyıl kalkınma hedeflerinin belirleyici unsuru olan *sürdürülebilir kalkınma* ilkeleri, kültürel unsurları merkezine koyarak sürdürülebilirliğin motoru olmuştur. Sözleşmenin *yeniden canlandırma* yaklaşımı uygulama modellerine dönüştürülürken *sürdürülebilir kalkınma* ilkeleri dikkate alınmalıdır. *Yeniden canlandırılacak* bir unsurun sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarının dikkate alınması *sürdürülebilir* bir *yeniden canlandırma*ya da mümkün kılacaktır.

Bu bağlamda makalede kırsal nitelikli ve ana unsurları ergenlik çağına girmemiş çocuklar tarafından gerçekleştirilen bir kutlama olan ve

günümüzde yaşı ortalama 40-50'nin altında olanlar tarafından hatırlanmayan *Çiğdem Gününün* son dönemlerde kimi Üniversite ve Belediyelerce çeşitli farkındalık çalışmaları ve şenlik, şölen ve festival gibi etkinliklerle yeni kentsel alanda yaşatılmasına yönelik çabalar incelenecek ve *sürdürülebilir yeniden canlandırma* örneği olarak sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarıyla birlikte değerlendirilecektir. Bu nedenle öncelikle Sözleşmenin koruma yaklaşımı olarak belirlediği *yeniden canlandırma* ve *sürdürülebilir kalkınma* kavramlarına bakışı tartışılacak, makalede bir *yeniden canlandırma* örneği olan *Çiğdem Günü* hakkında Türkiye'de yapılmış bilimsel çalışmalar ve uygulamalar üzerinde durulacak daha sonra *Çiğdem Günü* kutlamalarının iyi bir sürdürülebilir yeniden canlandırma örneği olup olmayacağı irdelenecektir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesine ve bu Sözleşmenin ortaya çıkışını sağlayan süreçlere bakıldığında modernleşme algısı ve anlayışının, yeni kentsel alanda kırsal homojenliğin ve buna bağlı grup kimliğinin sürdürülememesi, kuşaklar arasında kültürel aktarımı sağlayan ve kolaylaştıran yeni kültürel mekânların yaratılamaması gibi pek çok nedenle yeni kentsel alanlara kırsal kökenli kültürel unsurların aktarılamaması sorunu üzerinde durduğu görülür. Sözleşme kırsal alandan kentsel alana göç edenlerin kırsaldaki kimi bilgi, birikim ve kültürel kimliklerini oluşturan uygulamaları yeni yaşama alanlarında çeşitli nedenlerle sürdürememeleri veya eski küçük kentsel alanda var olan kültür unsur-

larının yeni kentsel kültür üretim ve tüketim ilişkileriyle uygunlaştırılmaması, yeni kentsel kültürü kendilerine model alan kırsalın da eski uygulamalarını terk etmesi gibi etkenler sonucu ortaya çıkan kültür kaybının telafisi ve bu kaybın yarattığı çevresel veya kültürel sorunların çözümü için çeşitli koruma yaklaşımları öngörmektedir. Makalenin konusu olan *yeniden canlandırma (revitalization)* yaklaşımı ise Sözleşmenin 2. Maddesinde “*Koruma terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının **canlandırılması dâhildir***” (Oğuz 2013: 234) şeklinde yer almaktadır. Ayrıca, yazarın da hükümetlerarası uzman olarak katıldığı ve 2002-2003 yıllarını içine alan yazım sürecinde Sözleşme eki olarak gündeme gelen ancak daha sonra vazgeçilen “Sözlük”te *yeniden canlandırma*, “*Artık kullanılmayan ya da terk edilmiş olan kültürel uygulamaları ve fikirleri yeniden harekete geçirmeleri ve yeniden icat etmeleri konusunda insanları yeniden harekete geçirmek ya da teşvik etmek*” (Expert meeting on Intangible Cultural Heritage - Establishment of a Glossary, 10-12 Haziran 2002) şeklinde tanımlanmıştır. UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras Bölümü uzmanlarından Frank Proschan, *yeniden canlandırma* konusuna “*Yaşlıların hafızalarında yaşama, yeniden canlandırma kavramının kilit noktalarından biridir: Yok*

olmuş ya da ilgili topluluk üyelerinin yaşayan belleklerinde var olmayan bir unsur yeniden canlandırılmaz” şeklinde açıklama getirmektedir (Basic Challenges of Sustaining Intangible Cultural Heritage). Uygulamadan ve bu terim üzerine daha sonraki uzman toplantılarında dile getirilen ve Sözleşmenin yürütücüsü konumundaki Hükümetlerarası Komitedeki tartışmalardan hareketle söylenebilir ki *yeniden canlandırma*, yaşlılarca hatırlanan ancak genç kuşaklarca bilinmeyen somut olmayan kültürel miras unsurlarının örgün, yaygın ve sargın eğitim imkânlarından yararlanılarak, Sözleşme metninde ve özellikle tanımlar kısmında üzerinde hassasiyetle durulan *sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin sosyal çevresel ve ekonomik boyutlarının* da (Oğuz 2013: 233) dikkate alınarak, ilgili topluluk veya grubun sahip olduğu kültürel kimliğin bir parçası olarak söz konusu kültürel miras unsurlarını yeniden öğrenmesi ve uygulaması durumunu tanımlamaktadır. *Yeniden canlandırma* çalışmalarının özellikle hızlı sanayileşme, göç, modernleşme, örgün ve yaygın eğitime ait içerik ve müfredat sorunları, kitle kültürünün olumsuz etkisi gibi pek çok nedenle gençlere aktarılamayan kültürel miras unsurlarının yeniden farkına varılmasını ve yaşatılmasını sağlayan bir mekanizma olarak hızlı sanayileşme, göç ve modernleşme nedeniyle kuşaklar arasında kültürel aktarım sorunları yaşayan pek çok ülkede özellikle *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*’nden sonra hız kazandığı görülmektedir. Nitekim Japonya’da faaliyet gösteren bir UNESCO İkinci Kategori Somut

Olmayan Kültürel Miras Merkezi olan Asia-Pacific Cultural Centre for UNESCO tarafından 13-15 Kasım 2009 tarihlerinde gerçekleştirilen *2nd Workshop for Better Practices in Communities' ICH Revitalization* başlıklı uygulama modelleri üzerinden yürütülen çalışma *yeniden canlandırma*nın farkındalık yaratma, hatırlatma, genç ve gelecek kuşaklara aktarma gibi miras koruma hedeflerine olduğu kadar *somut olmayan kültürel mirasın* çevre ve insan duyarlılığının farkına varılmasını sağlaması, yeni iş alanları yaratması ve yeni kültür üretimlerine esin kaynağı olmasıyla da *sürdürülebilir kalkınma* için önemli sonuçları olabileceğini göstermiştir. Sözleşmeye göre oluşturulan ve UNESCO'nun web sayfasının ilgili bölümünde "Lists and Register" başlığı altında yeni kayıtlar oldukça güncellenen *İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi* ve *Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi*'ne 2009 yılından bugüne kaydedilen mirasların incelenmesinde de görülecektir ki, *yeniden canlandırma*, kültürel mirası korumak ve yaşatmak için önemli bir seçenek olarak ortaya çıkmış ve UNESCO'nun *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*'ni yöneten *Hükümetlerarası Komite*nin onayı ve olumlu değerlendirmesiyle uygulanmaya başlanmıştır.

Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Pakistan, Özbekistan ve Türkiye tarafından sunulan ve 2009 yılında *İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi*'ne kaydedilen *Nevruz* dosyasında "*Nevruzun diğer adları*" arasında yer alan *Çiğ-*

dem Günü, eskiden kırsal alanlarda yaşlı kuşaklar tarafından çocukluk çağlarında uygulanan ancak günümüzde genç kuşaklarca bilinmeyen bir kutlama olarak kimi Üniversiteler ve Belediyeler tarafından *yeniden canlandırılmaya* çalışılmaktadır. Bu *yeniden canlandırmanın* yeni kentsel alanda ne tür etkileşimlerle ve nasıl sürdürüldüğünü anlamak için öncelikle geleneğin yaşatıldığı dönemde kendi kırsal bağlamındaki durumunu hatırlamak gerekmektedir.

Bir bahar ve yeni yıl ritüeli olarak Orta Asya'dan Balkanlara kadar pek çok kültür ve mitolojide paraleli olan¹ *Çiğdem Günü*'nün sözlü ve yazılı kaynaklara göre Orta Anadolu'nun geçmişteki en canlı merkezlerinden biri olduğu söylenebilirse de Malatya'dan Tekirdağ'a, Samsun'dan Mersin'e kadar uzanan daha geniş bir coğrafyada tanındığı² yapılan derlemelerden veya *yeniden canlandırma* çalışmalarından anlaşılmaktadır. UNESCO kayıtlarına *Çiğdem Günü* adıyla giren bu kutlama kendi geleneksel bağlamında ve *yeniden canlandırma* sürecinde *Çiğdem Gezmesi*, *Çiğdem Pilavı*, *Baca Pilavı*, *Çiğdem Aşı*, *Çiğdem Şenliği*, *Çiğdem Bayramı*, *Çiğdem Eğlencesi*, *Çiğdem Festivali*, *Çiğdem Töreni* olarak ifade edilmektedir. Sözlü gelenekte ve farklı bölgelerde yaşatıldığı'nın bir kanıtı olarak da görülebilecek bu adlandırma çeşitliliğine rağmen kutlamanın özünün mevsimsel olarak kıştan bahara geçişin sembollerinden olan kır çiçeklerinin ve bunlar arasında kardelen, çiğdem ve nevrzun çıkmasını takvimsel olarak yeni yıla giriş olarak görme ve bunu genellikle yaşları 6-12 arası olan çocuklar eliyle inanç

ve kültür kodlarıyla biçimlenen bir şenliğe dönüştürme olduğu söylenebilir. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* ve buna dayalı olarak *yeniden canlandırma* fikri ortaya çıkmadan önce, kırsal alanlarda sözlü geleneğin kendi doğası içinde *Çiğdem Gününün* günümüzden 40-50 yıl öncesine kadar yaşatıldığına dair birçok kanıt bulunmaktadır. Bunlar arasında folklor araştırmacıları tarafından alanda yapılan derlemeler, hem geleneğin kırsaldaki varlığının belgelenmesi hem de uygulamanın unsurlarının ve varyantlarının görülmesi açısından olduğu kadar makaledeki tezimizin savunulması bakımından da önemlidir.

M. Tahir Alangu'nun 1947 yılında *Ülkü* dergisindeki "Yozgat'ta Çiğdem Pilavı" başlıklı yazısı, Yozgat'ın kent merkezinde yaşayan çocukların bu yıllarda kutladığı *Çiğdem Günü* hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Bir çiğdem manisinin notasıyla ortaokul öğrencilerinden biri tarafından çizilmiş bir *çiğdem gezmesi* resminin de yer aldığı yazıdaki bilgiler, o yıllarda Yozgat'ta öğretmen olarak görev yapan yazarın gözlemlerine ve Yozgat Lisesi orta kısımda okuyan 250 öğrenciden "resimli anket" adını verdiği yöntemle yaptığı derlemelere dayanmaktadır. Yazarın her mahallede farklı âdet ve uygulamaların bulunduğunu da ifade ettiği bu derlemelere göre 1947 yılında Yozgat kent merkezinde *Çiğdem Günü* mevsim şartlarına göre Şubat sonu ve Mart başında karların erimesine ve çiğdemlerin çıkmasına göre yapılmaktadır. Çiğdemlerin çıktığını gören çocuklar toplanarak pilava eklenen sarı çiğdem, eflatun çiçekli Ali öksüzü (Ali

gülü) ve beyaz çiğdem denilen kardeşlen toplamaya gitmektedirler. Çeşitli oyunlar eşliğinde sökülen çiğdemler, *Çalkı* denilen karaçalının veya iğde dalının dikenlerine yumru kısımlarından iliştirilmekte, çocuklardan biri çiğdem *çalkısını* taşımakta, "abdal" adı verilen bir diğerin sırtında toplanan yağ, bulgur, kıyma veya soğanların konacağı heybe bulunmaktadır. Ev ev dolaşmakta, her kapının önünde "abdal" "hanım abla yağdan bulgurdan bir şeyler gönder" diye bağırarak ve gruptakiler türkü formunda şunları söylemektedir:

Çiğdem geldi kapıya
Yağ gönderin yapıya
Yağ olmazsa bal olsun
Oğlan uşak sağ olsun
***

Çiğdem çiğdem çiçekik
Ebem oğlu köçecik
Bir verenin kızı olsun
İki verenin oğlu olsun

Ev sahibinin kapıya gelmekte gecikmesi durumunda ise "*velihey*" veya "*Abdalın hakkını gönderin yağdan bulgurdan*" nidaları arasında şunlar söylenmektedir:

Dam ardında boyunduruk
Dura dura yorulduk
Verirseniz giderik
Vermezseniz dururuk

Bütün bu eğlenceli diyalogların sonunda kızı olmasını isteyen bulgur, oğlu olmasını isteyen yağ vermekte, çocuklar da hediye verene bir demet çiğdem vermektedirler. Ev sahibi "*Allah tekrarını nasip etsin, hoş geldin safa geldin, bu zamana kadar nerelerde idiniz. Allah daim bu günlere eriş-tirsin*" diye dualar etmektedirler. Hediye veren kadınlar aldıkları çiğdem

demetini yüzlerine sürmekte, yağmur yağmasını talep ettiklerini belirtmek üzere çiğdemleri sulamaktadırlar ve “Çiğdeminiz kutlu, pilavınız tatlı olsun, Allah yağmurunuzu bol etsin” demektedirler. Daha sonra çocuklar topladıkları yiyeceklerle mahallenin en yüksek damında veya açık bir alanda ateş yakıp pilav pişirmektedirler. Herkes evden ekmeğini, kaşığına getirmekte, kurdukları sofrada içine sarı çiğdemleri kattıkları pilavı yemekte-dirler. Yemekten sonra aralarında çiğdem kazanma amaçlı aşık atma oyunu da olan çeşitli oyunlar oynanarak, haleyler çekilerek gün sonlandırılmaktadır (Alangu 1947: 34-35).

Fikret Türkmen, 1969 yılında *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde “Boğazlıyan’da Çiğdem Pilavı” başlıklı makalesinde, Yozgat’ın Boğazlıyan ilçesinin Abdilli köyündeki kutlamalar hakkında bilgi vermektedir. Yazısında İdris Öztürk adlı kaynak kişiden derlediği bilgilere yer veren yazara göre gelenek 1969 yılında bu köyde tamamen kaybolmuş olup sadece yaşlılar tarafından kendi çocukluk dönemlerinin hatırası olarak anlatılmaktadır. Şubat veya Mart aylarında çiğdemlerin çiçek açtığı belirlenince çocuklar gruplar oluşturarak ellerinde ucu sivriltilmiş ve kırılmasın diye hafifçe yakılmış “köküç” denilen değnekler ve boyunlarında mahalli motiflerle süslü örgü torbalarla kırlara çiğdem sökmeye gitmektedirler. Çiğdemlerin eflatun renklilerine öksüzoğlan, beyazlarına gözenek adı verilmektedir. Halk arasında bu çiçeklerle ilgili birçok inanış bulunmaktadır. Toplanan çiğdemlerden demetler yapılmakta, bunlar kö-

küçlerin ucuna bağlanarak köye dönülmekte ve

Gıdıman geldi kapıya
Yağ çıkarın takıya
Yağ verenin oğlu olsun
Bulgur verenin kızı olsun

şeklinde maniler söylenerek ev ev dolaşmakta, toplanan yiyeceklerle yapılan pilav yenerek ve çelik-çomak, sülenke, hınzo veya değnek vurma gibi oyunlar oynanarak tören sonlandırılmaktadır (Türkmen 1969: 3889-3890).

Erman Artun’un 1983 tarihli *Te-kirdağ Folklorundan Örnekler* adlı çalışmasında ise gelenek, *Çiğdem Bayramı* adıyla karşımıza çıkmaktadır. Artun’un verdiği bilgiye göre, baharın müjdecisi olarak çiğdemlerin karlar eriyince çıkmasıyla yapılan kutlamalarda, kulaklarına çiğdem takan kızlar, genç erkeklerin de uzaktan izlediği ve yer yer katıldığı çömlekten mani çekme yarışması yapmakta, küçük çocuklar ucu sivri bir değneğe çamurdan bir top takıp kırlara çiğdem toplamaya gitmektedirler. Çiğdemleri bu çamur topa dizdikten sonra hep birlikte kapı kapı dolaşarak baharın gelişini müjdeleyip ev sahiplerinden buğday, arpa, mısır ve para gibi hediyeler almakta ve topladıkları ürünlerle şölen düzenlemektedirler (Artun 1983).

Kamil Toygar, 1985 yılında *Türk Folkloru* dergisinde “Şabanözü’de Çiğdem Gezmesi” başlıklı makalesinde, Çankırı’nın Şabanözü ilçesine bağlı Özbek köyünden Haydar Tombak’tan Ankara’da yaptığı derlemeye dayalı olarak şu bilgileri vermektedir. Mart ayında köyün yamaçlarında çiğdemler çıkınca çocuklar, ellerinde çiğdem kazıklarıyla topluca çiğdem sökmeye gitmektedirler. Öğleye kadar topladıkları

çiğdemleri soğanlarından bir karaçalının dikenlerine takmakta ve türküler söyleyerek köye gelmektedirler. Aralarından biri başkan, üçü sağ, sol ve arka bekçi, biri türkücü, biri kavalcı ve ikisi de oyuncu olmak üzere bir küme oluşturmaktadırlar. Geri kalanlar ise erzak toplayıcısı olarak görev yapmaktadırlar. Başkanın yönlendirmesiyle kapı kapı dolaşmakta ve her eve çiğdem verilmekte, buna karşılık yağ, bulgur, yarma, buğday, yumurta vb. yemeklik malzeme alınmaktadır. Artan çiğdemler ise cami avlusuna, yatır veya tekke gibi yerlere bırakılmaktadır. Hasta, ihtiyar, dul veya özürülere karşılıksız çiğdem verilmekte, hayır duaları alınmaktadır. Ev ev gezerken şu maniler söylenmektedir:

Çiğdem geldi yapıya
Yağ çıkarın kapıya
Varsa oğlan kızınız
Gelsin bizle çapaya
***

Sallallahu Muhammed
Geçmişlere rahmet
Ambarlara bereket
Köylümüze güç kuvvet
***

Çiğdem çiğdem çiçekcik
Ali Baba göçecik
Verenin oğlu olsun
Vermeyenin kızı olsun
***

Sallallahu Muhammed
Geçmişlere rahmet
Ambarlara bereket
Köylümüze güç kuvvet

Toplanan yiyeceklerle çiğdem pilavı pişirilmekte ve büyüklerin de katılımıyla topluca yenilmektedir. Erkek çocukları gibi kız çocukları da benzer

şekilde çiğdem gezmesi yapmaktadırlar (Toygar 1985: 15).

Yukardaki derleme örnekleri hem *Çiğdem Günü* kutlamalarının sözleşmenin önerdiği *yeniden canlandırma* kriterleri doğrultusunda yakın zamanlara kadar varlığını sürdürdüğü günün bir göstergesi hem de *Çiğdem Günü*nün özünde bulunan *sürdürülebilir kalkınmanın* sosyal ve çevresel boyutlarını barındırmasına delil olarak değerlendirilmelidir. Bu kutlamaların insan ve doğa ilişkisini önceleyen yapısı çocuklar tarafından söylenen manilerde ve kutlamanın amacında kendini göstermektedir. *Çiğdem Günü* kutlamaları baharın gelmesi, yağmur ve bereketin artması gibi unsurları anımsatan uygulama ve sözlerle insanın doğayla uyumunu tekrarlayarak hatırlatmaktadır. Bu da *yeniden canlandırma* uygulaması olarak *Çiğdem Günü*nün *sürdürülebilir kalkınma* ilkelerinin çevresel boyutunu desteklediği biçiminde okunmalıdır. Aynı zamanda bu uygulama yaşlı ve genç kuşakları bir araya getirmesi ve topluluğu bir eğlence etrafında birleştirerek kimlik ve aidiyet duygularını pekiştirmesi bakımından da sosyal uyumu desteklemekte ve yine sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunu temsil etmektedir. Makalenin ilerleyen bölümünde *Çiğdem Günü*nün sürdürülebilir kalkınmanın bir diğer boyutu olan ekonomik geri dönüşümü 2006 yılından itibaren yapılan *yeniden canlandırma* örnekleri üzerinde gösterilecektir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin kabulünden sonra yapılan alan araştırmalarına dayalı olarak Gazi Üniversitesi

Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yayımlanan *Türkiye’de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar* adlı çalışmada Mehmet Güllü’nün Samsun’un Ladik ilçesine bağlı Çamlı köyünden Gökhan Göçer’den ve Müjde Atalay’ın Yozgat’ın Sorgun ilçesine bağlı Çiğdemli belde-sinden Fatma Çetin’den (Oğuz-Kasımoğlu 2006: 39-41), Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Topluluğu tarafından yayımlanan *2006 Yılında Çorum’da Yaşayan Geleneksel Kutlamalar* adlı kitapta ise, yörede daha çok *Çiğdem Aşı* olarak adlandırılan gelenek hakkında Çorum Merkez, Kiranlık, Palabıyık, İsmail ve Eskiekin köylerinden Aysun Yaşar, Gonca Gül Çakmak, Gülizar Yazıcı, Hilal Öner ve Memiş Uludağ’ın Memnune Koçak, Fevziye Bolat, Emine Çatalkaya, Fatma Bostancı ve Sevim Kurtoğlu’dan derledikleri bilgiler (Oğuz-Işıkhan 2006:12-16), 1947-1985 yılları arasında Alangu, Türkmen ve Toygar tarafından tespit edilenlerle örtüşmektedir.

Öcal Oğuz, *Yozgat Gazetesi*’nde ki *Bozok Yazıları* başlıklı köşesinde 28 Mart 2006’da “Çiğdem Günü”, 14 Mart 2007’de “Çiğdem Zamanı”, 19 Mart 2010’da “Çiğdem Gezmesi Dünya Mirası Olarak UNESCO’da” ve 11 Nisan 2011’de “Yozgat’tan Paris’e Uzanan Yolda Çiğdem Gezmesi” başlıklı yazılarında Yozgat’ın Sarıkaya ilçesine bağlı Pınarkaya köyünde çocukluğundaki kendi uygulamalarına ve yaşlılardan dinlediklerine dayalı olarak *Çiğdem Günü* hakkında bilgi vermektedir. Gazetenin web sayfasında bu yazılara yapılan okur yorumları geleneğin Yozgat’taki varlığını ve

yaygınlığını gösterirken yeni kentsel alanda unutulduğunu ve uygulanmadığını da ortaya koymaktadır. M. Akif Ozan adlı okur “Çiğdem Gezmesi Dünya Mirası Olarak UNESCO’da” başlıklı yazıya 26 Mart 2010 tarihinde şu yorumu yapmaktadır: “...*Bugün altmışına merdiven dayadığımız için ve bir de, Yozgatlı olan ben, 7-8 yaşlarında iken bu ‘Çiğdem Gezmesini’ bire bir yaşadım... Çiğdem gezmesi Mahalleler arası bir yarış olurdu. Yarış derken, Baharın müjdecisi olan Çiğdemi ilk gören, toplayan ve çığdem gezmesi yapan MAHALLE 1.olur, ilk gören kişi ise KAHRAMAN. Çalı tabir edilen dikenli ağaççığın dikenlerine toplanan çığdemlerin soğanları saplanır. Tamamen çığdem olmaz, eflatun çığdem, ‘Aliöksüz’,Yozgat ağzı ile (Alooğsüz) de takılır. Yazınızda belirtildiği gibi ‘Yağ verenin oğlu, bulgur verenin kızı’ olsun denir ve; Ayrıca bir şey daha yaptık; Yağ verenin oğlu olsun der Ve ona Sarı Çiğdemden, bulgur verenin kızı olsun der ve ona da Eflatun olan Alooğsüzden -Ali Öksüz-verirdik...”*

İlhan Başgöz, “Nevruz Bahar Bayramı” başlıklı yazısında çocukluğunda Sivas’ta kutlanan *Çiğdem Töreninden* bahsetmektedir. Başgöz’ün tespitlerine göre kırdan toplanan çığdemler komşu evlere götürülürken şu mani söylenmektedir:

Mennecimin havası

Badelerin tavası

Yerden bereket

Gökten irahmet

Amin amin birer gılık

Çiğdem töreninden bir gün evvel fırıncılar Mennecim Gıllığı yapmakta, komşular da kapılarına gelen çocuklara gılık, bulgur veya yağ verirken

çocuklar da karşılığında çiğdem, ök-süzoğlan veya gözenek hediye etmektedirler. Topladıkları yiyeceklerle bir evin damına çıkan çocuklar, pilav pişirip yerken

Yağ damlıyor

Bal damlıyor

Pilavımızdan bereket damlıyor

Kaşığımızdan yağ damlıyor

şeklinde bağrısmaktadırlar (Başgöz 2012: 173).

Çiğdem kutlamasının geçmişte kırsal alandaki varlığına dair şu bilgiler çocukluğunu Çorum'un Sungurlu ilçesi Kavşut köyünde geçiren 1961 doğumlu Bilal Akbabaoğlu'dan 17 Ocak 2014 tarihinde tarafımızdan derlenmiştir. Kaynak kişi, *kel çiğdem* (kardelen) ve sarı çiğdemlerin köy yakınlarında ve bol miktarda çıkması ve kolay toplanması nedeniyle küçük çocuklar tarafından tercih edildiğini buna karşılık sarp kayalarda rastlanan nevrüzün ise nadir bulunması ve zor elde edilmesi nedeniyle çok değerli olduğunu ve daha büyük çocuklar tarafından bulunabildiğini ev ev dolaşırken bulgur ve yağ verenlere kel çiğdem ve sarı çiğdem; kaz, ördek veya tavuk verenlere ise nevrüz çiçeği verdiklerini söylemektedir ki bu bilgi, küçük çocuklar arasında baharın gelişinin müjdelendiği *Çiğdem Gününün* bir diğer ifadeyle *küçük çocukların nevrüz kutlaması* olduğunu göstermektedir.

Hasan Tuluk, 2012 yılında *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik*'teki "21. Yüzyılda Çiğdem Gezmesi ve Çiğdem Aşı" başlıklı yazısında Çorum'da geçmişte *Çiğdem Gününün* canlı bir biçimde kutlandığını ve şu manilerin söylendiğini bildirmektedir:

Çiğdem çiğdem çiçeği

Alaca bulaca saçağı

Dam üstünde boyunduruk

Dura dura yorulduk

Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kedisi ölsün

ev sahibi kapıyı açmakta gecikirse;

Çiğdem sarı ben sarı

Çiğdeme konmuş bir arı

Her kapıda bir kocakarı

Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kedisi ölsün

manisi söylenmektedir (Tuluk 2012: 55).

Buraya kadar aktarılan bilgiler göstermektedir ki *Çiğdem Günü*, amacı mevsimsel olarak baharın takvimsel olarak yeni yılın gelişinin sembollerinden biri olan kır çiçeklerinin ve münhasıran çiğdemlerin çıkmasını temel alan bir kırsal alan ritüelidir ve tabiatla yerleşim yerinin birbirinden uzak olmadığı, çocukların kolay ve güvenli bir şekilde kırlara çıkabildiği bir ortamın kültürüdür. Şenliğe hediye verme, pilav pişirme ve birlikte yeme gibi çeşitli aşamalarında büyükler de katılıyorsa da bu ritüel çeşitli törensel hazırlıklar yaparak ve organize olarak kıra çıkma, türküler, maniler ve salavatlar söyleyerek, türlü oyunlar oynayarak veya taklit ve temsil nitelikleri olan oyunlar eşliğinde kapı kapı dolaşarak hazırladıkları çiğdem demetlerini vermeleri ve pilavlık malzeme toplamalarıyla baştan sona kadar daha çok ergenlik çağına gelmeyen çocuklar tarafından icra edilmektedir. İcra mekânı öncelikle çiğdem çiçeklerinin açtığı, yerleşim yerlerine yakın boş alanlar, tepeler veya dağ yamaçları sonra ise oluşturulan grupla dolaşabilecek ve yağ, bulgur ve benzeri pilav

malzemesi istenilebilecek bir köy veya geleneksel mahalle ortamıdır. Yapılan bütün uygulamalar çeşitli rol ve katılımlarıyla katılımcı kişilerin icra edilen geleneği grup kimliğinin bir parçası olarak benimsemelerine ve törensel niteliklerini tanımalarına dayanmaktadır.

Yukarda özetlenen bilgi ve alan araştırmalarından hareketle geleneğin büyük ölçüde kırsal alanda terk edildiği ve çocuklar tarafından artık uygulanmadığı, kentsel alanda ise tamamen unutulduğu ve sadece yaşlı kimselerin hatıralarında yaşadığı anlaşılmaktadır. *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*'nin bu alandaki mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik olarak yarattığı farkındalık ve *Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi*'ne 2009 yılında alınan *Nevruz* dosyasında yer alması *Çiğdem Günü*'nün yeniden hatırlanmasının temel dayanaklarını oluşturmuştur. Nitekim bu süreçte yapılan çeşitli farkındalık yaratıcı etkinliklerle *Çiğdem Günü*'nün gerek kendi kırsal bağlamlarında gerekse yeni kentsel kültürel mekânlarda *yeniden canlandırılmaya* çalışıldığına tanık olunmaktadır.

Bu kapsam ve süreçte Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Öğrenci Topluluğu'nun Ankara, Hacettepe, Çankırı Karatekin ve Bozok Üniversitelerinin ilgili öğrenci topluluk ve kulüplerinin katkılarıyla ve Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin akademik desteğiyle Ankara, Yozgat ve Çankırı'da yerel yönetimlerin de işbirliği ile yeni kentsel alanda yapılan ve Yozgat'ta *Çiğdem Şenliği* veya

Çiğdem Gezdirmeye Şenliği Çankırı'da *Çiğdem Günü*, yukardaki Üniversite ve kurumlarla temas hâlinde olmaksızın Malatya'nın Hekimhan ilçesine bağlı Kurşunlu Belediyesi'nde yapılan *Çiğdem Festivali*, *Çiğdem Şenliği* veya *Çiğdem Günü Şenliği* ve Çorum'da Metal Sanatçısı Hasan Tuluk'un öncülüğünde gerçekleştirilen *Çiğdem Gezmesi* ve *Çiğdem Aşı Şenliği* ise Sözleşmede belirtilen *korumanın ve kültürel mirası kuşaktan kuşağa aktarmanın* bir biçimi olan *yeniden canlandırma* ve bu amaçla yapılanların *sürdürülebilir kalkınma* ilke ve yaklaşımlarına uygunlukları ilgi çekici bir tartışma alanı oluşturmaktadır.

Çiğdem Günü'nün çağdaş kentsel alanda *yeniden canlandırılmasına* öncülük eden yazılar yazan ve Gazi Üniversitesi'ndeki Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nde buna yönelik uygulama çalışmaları yapan M. Öcal Oğuz, *Yozgat Gazetesi*'ne 14 Mart 2007'de yazdığı "Çiğdem Zamanı" başlıklı yazıda geleneğin *yeniden canlandırılması* hakkında şunları söylemektedir: "Öğrencilerimizle bu günü, orta oyununa benzer bir tarzda sahnesiz dekorsuz olarak tiyatroya dönüştürdük. Öğrenciler bu yıl ikincisini oynayacaklar. Oyunu izleyen birçok insandan özellikle gençlerden öğrendik ki, birçoğu bırakınız çığdem gününü bilmeyi, çığdem çiçeğini görmemiş." (Oğuz 2007).

Oğuz'un verdiği bu bilgiye göre 2006 yılında Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi bahçesinde Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin katkılarıyla Gazi Türk Halk Bilimi Topluluğu tarafından Sözleşmenin *yeniden canlandırma* il-

kesinden hareketle ilk *Çiğdem Günü* kutlanmıştır. Köy seyirlik oyunu şeklinde tasarlanan kutlamanın sahnesi Fen Edebiyat Fakültesi bahçesi, oyuncularını 18-22 yaş arası üniversite öğrencileri ve kapı kapı gezilen evler ise öğretim üyelerinin ofisleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiçekçiden satın alınan çiğdem demetlerinin ezberlenmiş maniler eşliğinde öğretim üyelerine verilmesi ve bunun karşılığında sembolik yağ ve bulgur alınan ve bir tiyatro olduğu vurgulanan bu canlılandırma, sonraki yıllarda Ankara'daki diğer Üniversitelerin halk bilimi kulüp ve topluluklarının da katılımıyla topluca çiğdem toplamaya gitme veya yerel yönetimlerle işbirliği hâlinde farklı mekânlara taşınma şeklinde gelişmiştir.

2010 yılında Çankırı Belediye Başkanı İrfan Dinç öncülüğünde Karacaöz köyünde başlatılan ve *Çiğdem Şenliği* ve *Çiğdem Festivali* adlandırılmaları birlikte kullanılan etkinliğin 2013 yılında dördüncüsü gerçekleştirilmiştir. Kaynakçada verilen internet kaynaklarından derlendiği şekliyle şenlik, Çankırı Valisi, Çankırı Belediye Başkanı ve diğer yerel yönetici ve bürokratların hazır bulunduğu Karacaöz köyündeki Kocameşe meydanında Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Topluluğu ve Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğrenci Konseyinin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Şenlik, çiğdemlerle bezenmiş iğde dalı veya karaçalının iki Üniversiteye mensup gençler tarafından Belediye görevlileri ve davul zurna ekibi eşliğinde Karacaöz köyünde çiğdem manileri eşliğinde kapı kapı gezdirilmesi, yağ ve bulgur toplanmasıyla başlamaktadır.

Benzer uygulama protokole de yapıldıktan sonra farkındalık yaratmaya yönelik olarak günün anlam ve önemini vurgulayan açılış konuşmaları yapılmaktadır. Ardından meydana her yaş ve gruba hitap edebilecek oyunlar oynanmakta, halk oyunları ekipleri gösteriler yapmakta, yarışmalar düzenlenmekte ve Çankırı Belediyesi tarafından çiğdem pilavı, gözleme, ayran vb. yiyecek ikramı ile şölen sona ermektedir. Şenliğe katılan öğrencilerin Karacaöz köylüleri ile yaptıkları görüşmelerde yaşlıların bu geleneği hatırladıkları ancak çocukların bilmediği ve uygulamadığı ifade edilmektedir. (“Koca Meşe’de Çiğdem Günü”, ve “Çankırı’da Çiğdem Günü Kutlandı”, Erişim Tarihi 10.01.2014).

2011 yılında Yozgat Belediye Başkanı Yusuf Başer’in öncülüğünde başlatılan *Çiğdem Pilavı Şenliği*, 2012 yılında *İkinci Çiğdem Şenliği* ve 2013 yılında *Üçüncü Çiğdem Şenliği* olarak sürdürülmüştür. Makalenin yazarı, bu şenliklerden ilk ikisine katılmış, üçüncüsü hakkında ise gerek basında yer alan haberler ve internete yüklenen görseller gerekse katılımcılarla yaptığı görüşmeler yoluyla bilgi edinmiştir. Yozgat Valisi, Belediye Başkanı ve diğer yerel yönetici ve bürokratların protokolde yer aldığı, hava şartlarının uygun olduğu ilk ikisi halkın çevrelediği kent meydanında, üçüncüsü ise kapalı spor salonunda gerçekleşen şenlikte, Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi öğrencilerinin yanı sıra Belediye görevlilerinin de katılımıyla tören yerine yakın yerlerdeki esnaf dolaşarak çiğdem manileri söylenerek sembolik yağ ve bulgur toplanmakta, çiğdem demetleri hediye edilmektedir. Ardından

benzer uygulama protokole de tekrarlanmakta ve açılış konuşmaları yapılarak şenlik başlatılmaktadır. Şenlik çocuklara yönelik oyun, eğlence ve yarışmaların yanı sıra büyüklerin ve yaşlıların katıldığı çeşitli yarışmalar ve halk oyunlarından sonra katılanlara çiğdem pilavı ve ayran ikramı ile şenlik sona ermektedir. (“Yozgat Belediyesinden Çiğdem Şenliği”, “İkinci Çiğdem Şenliğinden Renkli Görüntüler”, “Yozgat’ta 3. Çiğdem Şenliği”, “Bu Yıl Çiğdemler Cumhuriyet Alanında Çıktı”, Erişim Tarihi 12.01.2014.)

Malatya’nın Hekimhan ilçesinin Kurşunlu Belediye Başkanı Necati Benli öncülüğünde ilki 2010 yılında Değirmen Pınarı mevkiinde gerçekleştirilen ve adına *Çiğdem Günü Şenliği* veya *Çiğdem Şenliği* denilen kutlamanın dördüncüsü basında ve internette yer alan bilgilere göre 2013 yılında yapılmıştır. Yerel basında *Çiğdem Festivali* olarak da adlandırılan kutlamanın yörede çiğdemlerin hâlâ canlı olduğu Haziran ayında yapıldığı ve “kazgıç” adı verilen değneklerle şölen sırasında toplandığı görülmektedir. Şölen açık alana kurulan platformda Milletvekili, Vali, Belediye Başkanı, Üniversite Rektörü gibi ilin önemli şahsiyet ve yöneticilerinin halka hitabı, çeşitli mahalli veya tanınmış sanatçıların konserleri ve şenliği izlemeye gelen halka etli pilav ikramı şeklinde cereyan etmektedir. (Malatya Flaş Haber, 3 Haziran 2013).

Çorum’da Hasan Tuluk öncülüğünde, Hitit Üniversitesi’nden Mehmet Aydınkal’ın katkıları ve Çorum Valisi Nurullah Çakır’ın desteğiyle Çorum’da 2012 yılından beri *Çiğdem Günü* organize edilmektedir. Hasan

Tuluk, Çorum’da *Çiğdem Günü’nün yeniden canlandırılması* konusunda yazdığı “21. Yüzyılda Çiğdem Gezmesi ve Çiğdem Aşı” başlıklı yazısında, geleneğin aslına uygun olarak çocuklar eşliğinde kutlanması gerektiğini belirtmekte ve “*bu geleneği Çorum’da canlandırma düşüncesi üç yıl önce aklıma düşmüş, ancak rol alacak çocukları bir araya getiremediğim için gerçekleştiremedim. Bu yıl bazı kurum ve kişilerin de desteğini alarak üç yıl ertelediğim bu hayalimi gerçekleştirme şansı buldum... Şenlikten bir gün önce, mahalle sakini dostlarımla önceden belirlediğimiz, çocukların kapısını çalacağı 10 evi bilgilendirdik ve çiğdem aşısı için gerekli malzemeleri bu eve dağıttık. Amacımız, bu geleneği olabildiğince otantik bir ortamda gerçekleştirmektir. Bu amaçla yer sofrasını, minderleri, tahta kaşıkları, bulgur kazanını, bakır tepsiyi tedarik etmekte zorlanmadık. Ziyaret edilecek evler, benim de çocukluğumun geçtiği ve kısmen de olsa hâlâ eski dokusunu koruyabilen Yavruturna Mahallesi’ndeki eski sokağımızdı. Mahallemizde buna uygun tek ev vardı ve o da hurdacılar tarafından depo olarak kullanılıyordu....” (Tuluk 2012: 54-56)*

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin kabulünden ve özellikle 2009 yılında *Nevruzun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi*’ne alınmasından sonra, Çorum’da 2012 yılında yapılan *yeniden canlandırma* denemesinde çocukların etkin katılımı yanında Çankırı, Malatya ve Yozgat’ta yerel yönetimlerin öncülüğünde yapılan *Çiğdem Günü* kutlamalarının son dönemlerde örneklerine sık rastlanan

açılış konuşmaları, konserler, çeşitli yarışmalar ve ikramlar şeklinde cereyan eden *festivallerin* etkisi altında kaldığı görülmüştür.

Çankırı'da seçilen mekân köy meydanı, Malatya'daki kutlama alanı mesire yeri Yozgat'taki ise kent meydanı olup her üç mekânda da Vali, Belediye Başkanı, Rektör gibi il yöneticileri de dâhil olmak üzere yediden yetmişe her yaştan halk bir araya gelmektedir. Çankırı ve Yozgat'ta üniversite öğrencileri, daha önceden belediye görevlileri tarafından toplanmış veya satın alınmış çiğdemlerle temsili bir çiğdem gezmesi yapmaktadırlar. Pilav belediye görevlileri tarafından hazırlanmakta ve katılanlara dağıtılmaktadır. Bu arada oluşturulan meydana çeşitli oyunlar belli bir sahnelemeye göre oynanmakta ve önceden yapılan hazırlıklarla yarışmalar yapılmaktadır. Kutlamaya izleyici olarak katılan 40-50 yaş üzeri kişilerin bazıları çocukluklarında *Çiğdem Gezmesi* yaptıklarını söylerken, özellikle 30 yaş altı gençler ve çocuklar böyle bir geleneğin varlığından bu şöenler sayesinde haberdar olduklarını ifade etmektedirler.

Gerek yazılı kaynakları gerekse sözlü tanıklarıyla 40-50 yıl önce kendi geleneksel bağlamında yaşadığı görülen ve zaman içinde çocuklar tarafından icra edilmeyerek unutulmuş bu geleneğin *yeniden canlandırılmasına* yönelik bu girişimler, işlev ve içerik olarak Sözleşmede tanımlanan şekilde somut olmayan kültürel mirasın korunmasını sağlıyor mu sorusu sorulmalıdır?

Yeni kentsel kurgusu içinde *Çiğdem Günü*, baharın ve yeni yılın geliş-

ni çiğdemlerin çıkmasıyla öğrenen kırsal alan çocuklarının çiğdem sökmek üzere topluca kira çıkmak, sökülen çiğdemlerle çalılarını süslemek, ev ev dolaşarak yağ, bulgur toplamak, bunlarla çiğdem pilavı yaparak büyükle- rin de katılımıyla birlikte yemek ve kendi aralarında çeşitli oyunlar oynayarak günü sonlandırmak şeklindeki uygulamalarının büyük bir bölümünü içermemektedir. *Yeniden canlandırma*da, kırsalda geleneği icra eden 6-12 yaş arası çocukların etkin ve önemli bir rollerinin olmadığı görülmektedir. Kırsal alanda çocukların kendi aralarında organize olarak, iş bölümü yaparak, gönüllülük esasına dayalı roller üstlenerek kırlara çıkıp çiğdem sökmek, ev ev dolaşma, birlikte oyunlar oynama gibi bedensel aktivitelerinin yanı sıra, büyüklerle mani ve türküler eşliğinde diyalog kurma, söz sanatlarını kullanma, bunları yaparken yaratıcılıklar sergileme gibi yönleri *yeniden canlandırma* örneklerinde karşımıza çıkmamaktadır. Öte yandan kutlamaların içeriğine bakıldığında ise kıştan bahara, eski yıldan yeni yıla geçişin sembollerinden biri olan ve Kaynakça- daki makalelerde yer alan çiğdemlerle ilgili halk inançlarının da *yeniden canlandırma*da kendilerine yer bulamadığı görülmektedir.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, korunması gereken kültürel mirasın *sürdürülebilir kalkınmaya* uygun örnekler arasından seçilmesini bir ölçüt olarak belirlemiştir (Oğuz 2013: 233). Bu açıdan bakıldığında kendi geleneksel ortamındaki uygulamalarında *Çiğdem Günü*nün dağlarda karların erimesini, kırlarda çiçeklerin açmasını, toprağın

yağmur beklentisini gözlemlemeyi gerekli kıldığı için çocuklar arasında doğa ve çevre bilincini güçlendirmesiyle canlandırmaya uygun bir miras olduğu söylenebilir. Doğa bilgisi azalan bugünün çocuklarına çiğdem, öksüzöğlan, gözenek, nevrüz, kardelen gibi çiçekleri tanıma ve birbirinden ayırabilme özelliği kazandırmaktadır. Özellikle kutlamanın *çizgisel takvim* yerine çiçeklerin açmasına bağlı bir *döngüsel takvim* bilgisine dayanması, topluluğun doğa ve çevre ilişkisine yönelik deneyimlerinin kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamaktadır. *Çiğdem Günü* elektronik oyuncaklarla günden güne yalnızlaşan çocukların arkadaş edinmeleri, grup kimliği kazanmaları, rol ve görev üstlenmeleri, kültürel tutumlar sergilerken yaratıcılıklarını geliştirmelerine katkı sağlayabilir niteliktedir. Öte yandan gün içinde icra edilen çiğdem sökme, ev ev doluşma, oyunlar oynama biçimindeki beden hareketlerinin çocuklar için de tehlike oluşturan başta obezite olmak üzere kimi sağlık sorunlarını önlemeye yönelik etkisi değerlendirilebilir. Gün boyunca yapılan iş bölümü, buna uygun rollerin icrası ve toplanan yiyeceklerden pilav pişirilerek birlikte yenilmesi, çocukların birlikte çalışma, üretme, tasarruf etme veya paylaşma gibi sosyal beceriler ve erdemler kazanmasına katkı sağlayabilir niteliktedir. Çocukların önderliğinde yürüyen bir işin büyüklerin de katılımıyla bir güne yayılması, grup üyeleri arasındaki kültürel aktarımı ve sosyalleşmeyi desteklemektedir. Bunun yanında ritüele bağlı olarak kullanılan “çalkı”, “kösküç”, “köküç”, “gılık”, “kazgıç”, “abdal”, “gözenek”, “öksüzöğ-

lan”, “Ali gülü” veya “Ali öksüzü” gibi onlarca kelimenin yanı sıra deyim, atasözü, dua veya mani gibi türlerle ait pek çok örneğin kuşaktan kuşağa aktarımı *Çiğdem Günü* kutlamalarının temelinde yer alan *sürdürülebilir yeniden canlandırma* ile mümkün olabilmektedir.

Sonuç olarak geleneğin bu önemli özelliklerinin Ankara, Çankırı, Çorum, Malatya ve Yozgat’taki yeni kentsel alanda ortaya çıkan *yeniden canlandırma* örneklerinde aynı işlev ve yapıda ve başarılı bir şekilde sürdürüldüğünü söyleyemeyiz. Bu örnekleri bakarak *Çiğdem Günü* üzerinden *yeniden canlandırmanın* özü ve özellikleriyle, kültürel mirasın genç ve gelecek kuşaklara başarıyla aktarıldığını söylemek mümkün değildir. Buradan hareketle bir yandan bu uygulamaların Sözleşmenin beklentilerine uygun olmadığı söylenebileceği gibi, diğer yandan *yeniden canlandırmaların* somut olmayan kültürel mirasın yaşatılması yönünde iyi bir koruma yöntemi olup olmadığı da tartışılabilir. Buna karşılık daha çok üniversite çağındaki gençler arasında da olsa kırlara çıkma, topluca eğlenme, unutulmuş kültürel mirasın bir şekilde farkına varma, doğa ve çevre bilinci edinme, grup kimliği ve aidiyet duygusu kazanma ve elde edilen birikimden çağdaş kentte yaratıcılık alanında faydalanma gibi olumlu sonuçları üzerinde durulabilir. Bu yönleriyle de *Çiğdem Günü* kutlamalarının ilgili topluluk açısından yeniden hatırlamaya, öze uygun daha iyi icralara, kültür turizmine ve sanattan endüstriye kadar birçok yaratıcılık alanına katkı sağlayabileceği ve iyi bir *sürdürülebilir yeniden canlandırma*

örneği olabileceği düşüncesiyle bu girişimlere olumlu bakılabilir.

NOTLAR

- 1 Hititlilerin bereket tanrısı Telipinu'nun dönüşüne hasredilen An.Tah.Şum bayramı, kurbanlar ve sunularla çiğdem (crocus) ilk çiçeğini açtığı zaman kutlanmaktaydı. (Ökse 2006: 47-68).
- 2 Bir Anadolu pratiği olan *Çiğdem Gününün* yanı sıra, çiğdem çiçeğinin çok farklı coğrafyalarda ve kültürlerde tanıdığı ve çeşitli inanç, festival ve şöenlerin konusu olduğu bilinmektedir.

KAYNAKLAR

- Alangu, Tahir, "Yozgat'ta Çiğdem Pilavı" *Ülkü*, 1.Cilt, Sayı: 6, 1947.
- Artun, Erman, *Tekirdağ Folklorundan Örnekler*, Tekirdağ 1983.
- Asia-Pacific Cultural Centre for UNESCO, *2nd Workshop for Better Practices in Communities' ICH Revitalization*, 13-15 Kasım 2009.
- Başgöz, İlhan, "Bahar Bayramı Nevruz", *Komşu Kültürler ve Diyalog Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye*. 2012: 165-176.
- "Bu Yıl Çiğdemler Cumhuriyet Alanında Çıktı", <http://www.yozgatgazetesi.com/haber.asp?haber=4555>, Erişim Tarihi, 12.01. 2014.
- "Çankırı'da Çiğdem Günü Kutlandı", http://www.dailymotion.com/video/xq8d1w_cankiri-dacigdem-gunu-kutlandi_news, Erişim Tarihi, 9.01.2014.
- "4. Çiğdem Festivali Muhteşem Geçti", *Malatya Flaş Haber*, 03 Haziran 2013. http://www.flashabermalatya.com/inx/haber-32749-4Cigdem_festivali_Muhtesem_Gecti.html, Erişim Tarihi: 14.01. 2014.
- "Expert meeting on Intangible Cultural Heritage - Establishment of a Glossary", 10-12 Haziran 2002. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00015&categ=2005-2000>, Erişim Tarihi 16.01.2014.
- "İkinci Çiğdem Şenliğinden Renkli Görüntüler", <http://www.yozgatgazetesi.com/haber.asp?haber=6885>, Erişim Tarihi, 12.01.2014.
- "Koca Meşe'de Çiğdem Günü", http://www.dailymotion.com/video/xcriguez_koca-mese-de-cigdem-gunu_news, Erişim Tarihi 9.01.2014.
- "Lists and Register", <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=fr&pg=00559>, Erişim Tarihi 9.01.2014.
- Oğuz, M. Öcal-Seval Kasımoğlu, *Türkiye'de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar*, Ankara: Gazi THBMER Yayını, 2005.
- Oğuz, M. Öcal-Tuğçe Işıkhhan, *2006 Yılında*

Çorum'da Yaşayan Geleneksel Kutlamalar, Ankara: Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Topluluğu Yayını, 2006.

- Oğuz, M. Öcal, "Çiğdem Günü", *Yozgat Gazetesi*, 28 Mart 2006, Erişim Tarihi 14.01. 2014.
- Oğuz, M. Öcal, "Çiğdem Zamanı", *Yozgat Gazetesi*, 14 Mart 2010, Erişim Tarihi 14.01.2014.
- Oğuz, M. Öcal, "Çiğdem Gezmesi Dünya Mirası Olarak UNESCO'da", *Yozgat Gazetesi*, 19 Mart 2010, Erişim Tarihi 14.01. 2014.
- Oğuz, M. Öcal, "Yozgat'tan Paris'e Uzanan Yolda Çiğdem Gezmesi", *Yozgat Gazetesi*, 11 Nisan 2011, Erişim Tarihi 14.01.2014.
- Oğuz, M. Öcal, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Ankara: Geleneksel Yayını, 2013.
- Ökse, Tuba, "Eski Önasya'dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri." *Bilgi*, 2006, Sayı 36: 47-68.
- Proschan, Frank. "Basic Challenges of Sustaining Intangible Cultural Heritage." <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/INV%208.6%20Presentation.pptx>, Erişim Tarihi 17.01.2014.
- Toygaz, Kamil, "Şabanözü'de Çiğdem Gezmesi", *Türk Folkloru*, Sayı: 69, 1985.
- Tuluk, Hasan, "21. Yüzyılda Çiğdem Gezmesi ve Çiğdem Aşı." Geçmişten Geleceğe *Yerel Kimlik*. Sayı 31, 2012: 54-57.
- Türkmen, Fikret, "Boğazlıyan'da Çiğdem Pilâvı", *Türk Folklor Araştırmaları*, 12. Cilt, Sayı: 242, 1969.
- "What is Sustainable Development? Environmental, economic and social well-being for today and tomorrow"; Erişim tarihi 15.03ç2014; <<http://www.iisd.org/sd/#one>>
- "Yozgat Belediyesiinden Çiğdem Şenliği", <http://webtv.merhabayozgat.com/izle-352-Yozgat-belediyesinden-cigdem-senligi.html>, Erişim Tarihi, 12 Ocak 2014.
- "Yozgat'ta 3. Çiğdem Şenliği", <http://www.haberler.com/yozygat-ta-3-cigdem-senligi-4457168-haberi>, Erişim Tarihi 12. 01. 2014.